O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

"TASDIQLAYMAN"
_____
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti rektori
M.E. Po'latov

2024 yil "29" 08

Ro'yxatga olindi: №
2024 yil "29" 08

KORXONALARDA LIDERLIK

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 400000 – Biznes, boshqaruv va huquq

Ta'lim sohasi: 410000 – Biznes va boshqaruv

Ta'lim yo'nalishi: 60411200 – Menejment (tarmoq va sohalar bo'yicha)

SAMARQAND – 2024

Fan/modul kodi LEADOR410	O'quv yili 2024 - 2025	Semestr 7-8	Kreditlar 10
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 6
1 Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
Korxonalarda liderlik	150	150	300

2

I. Fanning mazmuni

Fanni o'qitishdan maqsad – bo'lajak mutaxassislarga liderlik nazariyasi va amaliyoti bo'yicha bilim berish, ularni kelajakdagi kasbiy faoliyatida muvaffaqiyatli qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish, shaxsiy va kasbiy liderlik salohiyatini rivojlantirish.

Fanning vazifasi – liderlik tushunchalari, tamoyillari, talablari va funktsiyalarini o'rganish; korxonada mehnatni tashkil etishning mahalliy va xorijiy amaliyotda qo'llaniladigan zamonaviy yondashuvlarini o'rganish; boshqaruvning mamlakatga xos milliy xususiyatlari va liderlik amaliyoti to'g'risidagi bilimlarni shakllantirish, ulardan tashkilotning raqobatdosh ustunliklari sifatida foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish; menejerning kasbiy mahoratini shakllantirish, rivojlantirish va takomillashtirish (qarorlar qabul qilish, nizo va stressni boshqarish, jamoani shakllantirish, samarali muloqot olib borish va boshqalar); liderlik fazilatlari va ko'nikmalarini rivojlantirish va ularni takomillashtirish; zamonaviy o'quv va ilmiy adabiyotlarni mustaqil o'rganishni, o'quv va ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borishga talabalarga rag'bat berish.

Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, iqtisodiy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

3

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1–mavzu: Korxonalarda liderlikning mohiyati

Tashkilot: tushunchasi va turlari. Tashkilotlar tipologiyasi. Ijtimoiy tashkilotning tuzilishi. Liderlik tushunchasi va mohiyati. Guruhning birlashishiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar. Liderlik elementlari. Rahbarlik rollari, menejer va lider o'rtasidagi farq. Liderlik, rahbarlik va boshqaruv. Ijtimoiy guruh liderlikni shakllantirish muhiti sifatida. Tashkilotda liderlik asoslari. Tashkilotdagi liderlik jabhalari. Liderlik psixologiyasining kelib chiqishi va rivojlanishi tarixi.

2–mavzu: Liderlikning asosiy konsepsiyalari

"Buyuk odamlar nazariyasi". Shaxsiy fazilatlarga asoslangan kontseptsiya. Liderlikka xulq-atvor yondashuviga asoslangan kontseptsiya.

Liderlikka vaziyatli yondashuvga asoslangan kontseptsiya. Xarizma tushunchasi, hissiy intellekt nazariyasi, atributiv liderlik tushunchasi, Zigmund Freydning psixoanalitik nazariyasi.

3–mavzu: Liderlik fazilatlari

Liderlik fazilatlari nazariyalari. F.Vuds nazariyasi, R.Kettel va G.Stis nazariyasi, R.Stogdil tadqiqotlari, R.Mann nazariyasi, A.Loton va E.Rouz nazariyasi. Shaxsning liderlik, muloqot va tashkiliy fazilatlarini diagnostika qilish usullari. "Liderlik samaradorligi" metodikasi, "Lider" metodi, "KOS" metodi, "Siz lider bo'lishga qodirmisiz" testi, "Liderlik qobiliyati diagnostikasi" testi (E. Jarikov, E. Krushelnitskiy).

4–mavzu: Liderlikning klassik nazariyalari

Liderlikning xulq-atvor nazariyalari. MakGregorning X va Y nazariyasi. An'anaviy boshqaruv uslublarining afzalliklari va kamchiliklari. Liderlik uslublarining ikki o'lchovli talqini. Liderlikning vaziyatli nazariyalari. F.Fidlerning liderlik vaziyatli modeli. T.Mitchell va R.House tomonidan yaratilgan yo'l-maqsad modeli. Hersey-Blanchard nazariyasi. Liderlikning «Tranzaksion» nazariyasi. Liderlikning "transformatsion" nazariyasi.

5–mavzu: Liderlikning zamonaviy nazariyalari

"Birgalikda" yoki "ajratilgan" liderlik nazariyasi. Xizmatkor yliderlik nazariyasi. "Ozod qiluvchi" yliderlik nazariyasi. Zamonaviy menejmentda liderlik muammosi. Atributiv liderlik tushunchasi. Xarizmatik liderlik tushunchasi. Xarizmatik xulq-atvorning tarkibiy qismlari. Xarizmatik rahbarlarning etikasi. Mifologiyadagi xarizmatik liderlar. Transformatsion liderlik tushunchasi. "Liderlik dvigateli" Kim va qachon g'olib, lider bo'ladi.

6–mavzu: Liderlikning asosiy uslublari va turlari

Jamoa muhitida lider xatti-harakatlari uslublari. Jamoada lider turlari. Boshqaruvchi lider: kontseptsiya va modellar. Liderlik turlarining tasnifi. Tasniflash mezonlari. Ilhomlantiruvchi lider, ijro etuvchi lider, avtoritar va demokratik lider, "sher"-liderlar, "tulki"-liderlar. Avtokratik (direktiv) liderlik, byurokratik liderlik, tranzaktsion liderlik, demokratik liderlik, odamlarga yo'naltirilgan liderlik, "xizmat ko'rsatuvchi" liderlik, manfaatsiz liderlik, transformatsion liderlik.

7–mavzu: Tashkilotda jamoani shakllantirish va boshqarish

Lider va uning jamoasi. Jamoani shakllantirish. Samarali jamoa mezonlari. Jamoani shakllantirish uslublari. Jamoa rollari. Jamoa o'zaro ta'siri. Jamoalar tipologiyasi. Jamoa tushunchasi va turlari, jamoa tuzishning xorijiy modellari, jamoa tuzishning mahalliy modellari. Jamoa va guruh: ijobiy va salbiy tomonlari. Jamoadagi rollarning xususiyatlari. Jamoani shakllantirishda yetakchining roli. Jamoa rivojlanish bosqichlari. Noaniqlik sharoitida jamoani boshqarishning xususiyatlari. Jamoada yuqori sifatli teskari aloqa (teskari aloqa).

8–mavzu: Jamoa faoliyati samaradorligini oshirish

Liderlik amaliyoti. Liderlik qonunlari. Tashkilot rahbariyatining xodimlarni boshqarish jarayonida ishtiroki. Boshqaruv ishining sifati va boshqaruv uslubining mezonlari. Liderlik uslubining samaradorligi. Liderlik qonunlari. Samarali jamoaviy ishlashning shartlari. Guruh faoliyati samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar. Qo'mita jamoani boshqarishning yangi usuli sifatida.

9–mavzu: Tashkilotda norasmiy guruhlarni boshqarish

Kichik guruhlarni tavsiflovchi asosiy tushunchalar. Kichik guruhlarning tipologiyasi. Kichik professional guruhlar. Jamoani shakllantirishda hamjihatlikning roli. Norasmiy guruhlarning paydo bo'lish sabablari. Norasmiy guruhlarning o'ziga xos xususiyatlari. Rasmiy va norasmiy guruhlar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar. Norasmiy guruhlarni boshqarish usullari. Norasmiy guruhlarni boshqarish. Norasmiy guruhlarning paydo bo'lish sabablari. Norasmiy guruhlarning o'ziga xos xususiyatlari. Rasmiy va norasmiy guruhlar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar. Norasmiy guruhlarni boshqarish usullari.

10–mavzu: Lider imiji

Imij tushunchasi va turlari. Imijning xususiyatlari va tuzilishi. Imijni shakllantirish usullari. Imijning xususiyatlari. Tabiiy fazilatlarning orttirilgan sifatlarga o'tishi. Inson qiyofasini belgilovchi orttirilgan fazilatlar tarkibi: xulq-atvor va madaniyat; axloqiy qadriyatlar va fazilatlar; nutq madaniyati va nutq odobi; gumanitar rivojlanish; ruhiy salomatlik.

11–mavzu: Liderlik va zamonaviy tashkilotlar

Rahbarlarning turlari. Temperament turi bo'yicha an'anaviy tasniflar. Rahbarlik faoliyati va boshqaruv funktsiyalari. Faoliyatning psixologik tizimi. Rahbarning boshqaruv funktsiyalari va harakatlari. Boshqaruv qarorlarini qabul qilish. Boshqaruv qarorlarini qabul qilish bosqichlari. Qaror qabul qilish jarayonini optimallashtirish usullari. Vakolatlarni taqsimlash.

12–mavzu: Korxonalar liderligi

Korxona liderligining mohiyati va tabiati. Liderlik manbalari. Turbulent bozor sharoitida korxona liderligini shakllantirish omillari. Korxona bozor liderligining mezonlari. "Tipratikon konsepsiyasi" Tarixda buyuk biznes liderlar. Buyuk kompaniyalar.

13–mavzu: Korxonalarning liderlik strategiyalari

Global jabhada liderlik. Kompaniyaning global liderligini rivojlantirish. Bir umrlik strategiya. Kompaniyaning kechiktirilgan hayot strategiyasi. Liderlik strategiyasi. Liderga ergashish strategiyasi, mudofaa strategiyasi. Postindustrial jamiyatda kompaniya modelining transformatsiyasi.

	milliy bazasi. 3. www.mf.uz - O‘zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi rasmiy sayti. 4. www.cbu.uz - O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. 5. www.stat.uz - O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo‘mitasi rasmiy sayti. 6. www.soliq.uz - O‘zbekiston Respublikasi Davlat Soliq qo‘mitasi rasmiy sayti. 7. www.openbudget.uz - O‘zbekiston Respublikasi —Ochiq byudjet portali. 8. www.prezident.uz - O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti matbuot hizmati. 9. www.sciencedirect.com - Xalqaro ilmiy ma’lumotlar bazasi.
8	Fan dasturi Samarqand iqtisodiyot va servis instituti O`quv uslubiy kengashining 2024-yil 29 avgustdagi 1-sonli yig`ilish bayoni bilan tasdiqlangan. (№ FD-08-06)
9	**Fan/modul uchun ma’sul:** **M.T.Alimova** – SamISI “Menejment” kafedrasi professori, i.f.d.
10	**Taqrizchilar:** **U.Xaydarov** – Samarqand shahridagi “RIX PROMINVEST” ma’suliyati cheklangan jamiyati direktori **I.X.Nasimov** – SamDU, “Tarmoqlar iqtisodiyoti” kafedrasi dotsenti, PhD

	faoliyatning turli sohalari bo'yicha yangi bilim va ko'nikmalarni mustaqil ravishda egallash va amaliy faoliyatda foydalanish; tashkilotdagi individual va guruh xatti-harakatlariga ta'sir qilishning zamonaviy texnologiyalari; inson resurslarini boshqarishning zamonaviy vositalari; ishbilarmonlik kommunikatsiyalari; ishbilarmonlik karerasini rejalashtirish ***ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.*** .
5	**VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** • ma'ruzalar; • amaliy ishlarni bajarish va xulosalash; • interfaol keys-stadilar; • blits-so'rov; • guruhlarda ishlash; • taqdimotlar namoyishi; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
6	**VII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar xaqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ish yoki testni topshirish.
7	**Asosiy adabiyotlar:** 1. Xasanov O. Liderlar kitobi [Matn] / O.Xasanov. – Toshkent: Muharrir nashriyoti, 2020. – 340 bet. 2. Gary Yukl, William Gardner. Leadership in organizations. Ninth edition. Pearson Education, 2020 year. - 1413 pp. 3. Чегринцова С.В. Лидерство и командообразование в организации: учеб. пособие. – Тверь: Твер. гос.ун-т, 2020. – 115 с. 4. Лидерство и командообразование : учебное пособие / А. Н. Байдаков, А. В. Назаренко, Д. В. Запорожец и др.; Ставропольский гос. аграрный ун-т. – Ставрополь, 2018. – 132 с. **Qo'shimcha adabiyotlar:** 1. Адизес И. Идеальный руководитель: Почему им нельзя стать и что из этого следует / Ицхак Калдерон Адизес ; Пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. — 262 с. 2. Гершанок Г.А. Инновационное лидерство: учеб. пособие / Г.А. Гершанок. –Пермь: Изд-во Перм. нац. иссл. политехн. ун-та, 2011 – 79 с. 3. Сафонова Н.М. Лидерство и командообразование: учебное пособие / Н.М. Сафонова. – Набережные Челны: Изд-во «Печатная галерея», 2017. - 66 с. **Axborot manbalari:** 1. www.gov.uz - O'zbekiston Respublikasining hukumat portali. 2. .www.lex.uz - O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari

	14–mavzu: Liderlikka funksional yondashuv Kompaniya faoliyatining natijadorligi va samaradorligining asoslari. Tashkilotning funksionalligi. Kompaniyani tizimlashtirish. Proaktivlik uzoq muddatli tashkilot faoliyatining asosi sifatida. Organiklik kompaniyaning uzoq muddatli samaradorligining asosi sifatida. **15–mavzu: Samarali liderlik modellari** Kompaniyaning samarali liderlik uslublarining xususiyatlari. PAEI ideal liderlik modeli. Kompaniyaning bozorda qisqa muddatli va uzoq muddatli mavjudligi omili. CAPI modelini amalga oshirish shartlari va shakllari. **16–mavzu: Samarasiz liderlik modellari** PAEI modeli bo'yicha tashkilotning samarasiz liderlik modellari. Tashkilotning samarasiz liderlikning uslublari: nevrotik kompaniyalar, dramatik kompaniyalar, depressiv kompaniyalar, majburlovchi kompaniyalar. **17–mavzu: Korxonalarda samarali liderlik uslublarini amalga oshirish** (P) – "ishlab chiqaruvchi" yoki "yolg'iz qahramon" bilan o'zini qanday tutish kerak. (A) – "ma'mur" yoki "byurokrat" bilan o'zini qanday tutish kerak. (E) – "tadbirkor" yoki "o't qo'yuvchi" bilan qanday munosabatda bo'lish kerak. (I) – "integrator" yoki "qizg'in tarafdor" bilan o'zini qanday tutish kerak. Majburiyatlarni to'g'ri taqsimlash. Tashkilotning ekologiyasi. Nima uchun tuzilma muhim. Yaxshi tashkiliy tuzilmaning tarkibiy qismlari. Mas'uliyatni ta'minlash uchun tuzilma. Muvaffaqiyatsiz tashkiliy tuzilmaning klassik misollari. Samarali tashkiliy tuzilma modeli. Yosh kompaniyaning tashkiliy tuzilmasi. **18–mavzu: Samarali korxonani shakllantirishning tashkiliy modeli** Muvaffaqiyatli kompaniya tuzilmasining tarkibiy qismlari. Strategiya va kompaniya tuzilishi - o'zaro ta'siri. Mas'uliyat tuzilmasi. Nufuz va vakolatlar tuzilmasi. Mukofot tuzilishi. Samarali kompaniya tuzilmasi modelini yaratish. **III. Amaliy mashg'ulotlarlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar** *Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:* 1. Korxonalarda liderlikning mohiyati 2. Liderlikning asosiy konsepsiyalari 3. Liderlik fazilatlari 4. Liderlikning klassik nazariyalari 5. Liderlikning zamonaviy nazariyalari 6. Liderlikning asosiy uslublari va turlari 7. Tashkilotda jamoani shakllantirish va boshqarish 8. Jamoa faoliyati samaradorligini oshirish 9. Tashkilotda norasmiy guruhlarni boshqarish 10. Lider imiji 11. Liderlarni aniqlash usullari

12. Liderlik va zamonaviy tashkilotlar
13. Korxonalar liderligi
14. Korxonalarning liderlik strategiyalari
15. Liderlikka funksional yondashuv
16. Samarali liderlik modellari
17. Samarasiz liderlik modellari
18. Korxonalarda samarali liderlik uslublarini amalga oshirish
19. Samarali korxonani shakllantirishning tashkiliy modeli

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan topshiriqlar:

1. Liderlik zamonaviy menejerning zaruriy sifati sifatida
2. Liderlikning manbalari va turlari
3. Liderlik nazariyalari
4. Vaziyatli liderlik nazariyalari
5. Liderlikning tipologiyasi
6. Guruhlarda liderlik
7. Liderlik uslublari va tashkilotni boshqarishga yondashuvlar
8. Menejerning liderlik sifatlari diagnostikasi.
9. Liderlik fazilatlarini rivojlantirish
10. Tashkilot va kadrlar rivojlanishida liderning roli
11. Kouching uslubidagi liderlik
12. Kouching liderlik vositasi sifatida
13. Biznesda liderlik
14. Boshqaruv qarorlarini qabul qilish ko'nikmalari va texnologiyalari
15. Jamoaviy liderlik va boshqaruv guruhi dinamikasi
16. Liderlikning zamonaviy modellari
17. Liderlik: uslub, vaziyat, samaradorlik
18. Guruhlarda liderlik
19. Erkaklar va ayollar lider sifatida: umumiylik va farqlar
20. Loyihani boshqarishda liderning roli (korxona misolida)
21. Menejer shaxsiy fazilatlarining korxona faoliyati samaradorligiga ta'siri asoslari
22. Liderlik va boshqaruv uslubi korxona strategik rivojlanishining asosi sifatida
23. Biznesda ayollarning liderligi
24. Talabalar o'z-o'zini boshqaruvida liderlarning roli
25. Liderlikni o'rganish tarixi
26. Liderlik sifatlari diagnostikasi
27. Liderlikning gender tadqiqotlari
28. Jamoada liderning roli
29. Liderning kommunikatsiya texnologiyalari
30. Taym menejment texnikalari
31. Munozara va ziddiyatlarni boshqarish
32. Liderlikka zamonaviy yondashuvlar

33. Liderning dunyoqarashi
34. Tamoyillar va qadriyatlarga asoslangan liderlik.
35. Lider sifatida maqsadlarga erishish
36. Liderning shaxsiy samaradorligi asoslari
37. Liderning rol repertuari, liderlik turlari
38. Liderlik modellari
39. Lider tomonidan qobiliyatli jamoani shakllantirish: guruh bo'lib qarorni ishlab chiqish va qabul qilish mexanizmi
40. Jamoada yagona kommunikativ makon - noaniq vaziyatlarda boshqarish usuli
41. Jamoaga asoslangan boshqaruv

4 **V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)**

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- katta va kichik ijtimoiy guruhlarni boshqarishda liderlikning roli haqidagi asosiy qoidalar; liderlikka asosiy yondashuvlar; zamonaviy liderlikning asosiy muammolari va ularni hal qilish yo'llari, liderlikning nazariy va tarixiy asoslari; boshqaruv va liderlikning an'anaviy va yangi nazariyalari; maqsadni belgilash tamoyillari; tashkiliy rejalashtirish turlari va usullari; tashkilotdagi odamlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning asosiy nazariyalari va tushunchalari; motivatsiya tamoyillari va usullari; jamoa tuzish asoslari; korporativ kontseptsiyalarni yaratish tamoyillari va tashkilotni rivojlantirish kontseptsiyasi; kommunikatsiya asoslari; bozor sharoitida kompaniyani samarali boshqarishning nazariy asoslari; korxona liderligining klassik asoslari; bozorda korxonalar liderligining zamonaviy kontseptsiyalari; muvaffaqiyatli kompaniyalarning rivojlanishiga misollar; samarali liderlikning nazariy jihatlari; samarali kommunikatsiya modellari ***haqida tasavvurga ega bo'lishi.***

ijtimoiy va kasbiy muammolarni hal qilishda liderlik muammolarini tahlil qilish va baholash; jamoalar va bo'limlarni boshqarishning innovatsion usullarini qo'llash va o'xshash tajribani ilmiy tahlil qilish; menejmentning istalgan darajasida ishbilarmonlik munosabatlarida turli xil liderlik uslublaridan foydalanish; boshqaruv muammolarini hal qilish uchun jamoaviy hamkorlikni tashkil etish; tashkiliy madaniyatni diagnostika qilish, uning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, uni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish; bozor sharoitida tashkilotning liderlik mavqeini baholash uchun tashkilot xodimlarini rag'batlantirish va rag'batlantirish choralarini ishlab chiqish; kompaniyaning liderlik salohiyatini tahlil qilish; raqobat sharoitida kompaniyaning liderlik zaxiralarini aniqlash; bozor sharoitida tashkilot rahbariyatining xatti-harakatlarini shakllantirishni ***bilishi va ulardan foydalana olishi.***

bo'limlar, jamoalar va alohida bo'ysunuvchilarni boshqarish ko'nikmalari va o'z boshqaruv faoliyatini sifatli o'z-o'zini tahlil qilish ko'nikmalari; ilmiy tadqiqotning eng dolzarb yo'nalishlarini tanlash, tadqiqot vazifalarini belgilash va muammolarni hal qilish yo'llarini belgilash ko'nikmalari;